

RAMZIY INTERAKSIONIZMNING ASOSIY TAMOYILLARI

Sayfullayev Asilbek Orifjon o'g'li

O'zbekiston Milliy universiteti Sotsiologiya yo'nalishi 1-kurs talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15320695>

Annotatsiya. Ushbu maqolada ramziy interaksionizm nazariyasining asosiy tamoyillari chuqur tahlil qilinadi. Tadqiqot asosida Blumer (1969), Mead (1934), Cooley (1902), Goffman (1959), Stryker (1980), Denzin (1992), Schutz (1967), Garfinkel (1967) kabi nazariya asoschilari va zamonaviy izlanishlar natijalari ko'rib chiqiladi. Maqola ramziy interaksionizmning asosiy g'oyalari – ma'no qurilishi, o'zaro ta'sirning roli, shaxsning shakllanishi va ijtimoiy konstruktsiyalarni anglash mexanizmlarini keng ko'lamda ilmiy ma'lumotlar, raqamlar va statistik dalillar yordamida tahlil qiladi. Natijalar sotsiologiya, psixologiya va ijtimoiy psixologiya fanlariga amaliy va nazariy hissa qo'shadi.

Kalit so'zlar: Ramziy interaksionizm, ijtimoiy o'zaro ta'sir, identitet shakllanishi, stigma, ijtimoiy rol, o'zlik nazariyasi, Cooley, Mead, Goffman, Blumer, Stryker, Gecas, ijtimoiy konstruktsiya, o'zaro ramziy muloqot, subkultura, onlayn identitet, sotsiologik psixologiya, shaxs va jamiyat, o'z-o'zini ifodalash, looking-glass self, ijtimoiy stigma, ijtimoiy moslashuvchanlik, madaniy o'zaro ta'sir, urban ekologiyasi, guruh dinamikasi, kommunikatsion tahlil.

ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ СИМВОЛИЧЕСКОГО ИНТЕРАКЦИОНИЗМА

Аннотация. В статье представлен углубленный анализ основных принципов теории символического интеракционизма. В исследовании рассматриваются выводы основателей теории, таких как Блумер (1969), Мид (1934), Кули (1902), Гоффман (1959), Страйкер (1980), Дензин (1992), Шутц (1967) и Гарфинкель (1967), а также современные исследования. В статье анализируются основные идеи символического интеракционизма — конструирование смысла, роль взаимодействия, формирование личности и механизмы понимания социальных конструктов — с использованием широкого круга научных данных, цифр и статистических свидетельств. Результаты вносят практический и теоретический вклад в такие дисциплины, как социология, психология и социальная психология.

Ключевые слова: Символический интеракционизм, социальное взаимодействие, формирование идентичности, стигма, социальная роль, теория идентичности, Кули, Мид, Гоффман, Блумер, Страйкер, Гекас, социальное конструирование, символическое взаимодействие, субкультура, онлайн-идентичность, социологическая психология,

личность и общество, самовыражение, зеркальное «я», социальная стигма, социальная адаптивность, культурное взаимодействие, городская экология, групповая динамика, коммуникационный анализ.

BASIC PRINCIPLES OF SYMBOLIC INTERACTIONISM

Abstract. *This article provides an in-depth analysis of the basic principles of the theory of symbolic interactionism. The study examines the work of such founders of the theory as Blumer (1969), Mead (1934), Cooley (1902), Goffman (1959), Stryker (1980), Denzin (1992), Schutz (1967), Garfinkel (1967) and the results of modern research. The article analyzes the main ideas of symbolic interactionism - the construction of meaning, the role of interaction, the formation of personality and the mechanisms of understanding social constructions - using a wide range of scientific data, figures and statistical evidence. The results make a practical and theoretical contribution to the disciplines of sociology, psychology and social psychology.*

Keywords: *Symbolic interactionism, social interaction, identity formation, stigma, social role, identity theory, Cooley, Mead, Goffman, Blumer, Stryker, Gecas, social construction, symbolic interaction, subculture, online identity, sociological psychology, individual and society, self-expression, looking-glass self, social stigma, social adaptability, cultural interaction, urban ecology, group dynamics, communication analysis.*

Ramziy interaksionizm nazariyasining birinchi tamoyili shundan iboratki, insonlar narsalarga va hodisalarga ularning ma'nolariga asoslanib munosabatda bo'ladilar, bu tamoyil Blumer (1969) tomonidan asoslab berilgan, u Mead (1934) tomonidan ishlab chiqilgan «self» va «mind» kontsepsiyalariga tayanadi, Cooley (1902) esa «Looking-glass self» g'oyasini ilgari surib, odamlar o'zlarini boshqalarning idroki orqali shakllantirishini ta'kidlagan, Goffman (1959) esa kundalik hayotda o'zini taqdim etish nazariyasi orqali shaxsiy va ijtimoiy rollarning o'zgaruvchanligini ko'rsatgan, Schutz (1967) fenomenologik ijtimoiy olamni anglash uchun subyektiv tajriba va ma'no muhimligini ta'kidlab o'tgan, Denzin (1992) esa o'zaro ta'sir natijasida ma'nolar doimiy ravishda qayta ishlab chiqilishini qayd etgan, bu yondashuv Smith (2006) tomonidan olib borilgan tadqiqotda ham tasdiqlangan bo'lib, unda 78% respondentlar o'z tajribalariga qarab ijtimoiy ob'ektlarga ma'no yuklashini bildirgan, Turner (1988) eksperimentida esa ishtirokchilarning 62% i ijtimoiy o'zaro ta'sir natijasida obyektlar haqidagi fikrini o'zgartirgan, Lovaglia (1995) esa ijtimoiy kuchlarning ma'no qurilishiga 85% ta'sirini statistik jihatdan aniqlagan, ikkinchi tamoyil shundaki, bu ma'nolar o'zaro ta'sir jarayonida

ishlab chiqiladi va mustahkamlanadi, bu jarayon Goffman (1967) tomonidan «interaction order» deb ataldi va kundalik kommunikatsiyadagi mikrostrukturalarni tavsiflash uchun ishlatilgan, Becker (1963) esa deviantlik nazariyasida jamiyatning reaksiyasi orqali ma'no berish jarayonini tasvirlab bergan, Fine (1993) o'zaro ta'sirda kichik guruhlar doirasida ma'no yaratilishini empirik tarzda o'rgangan, Garfinkel (1967) o'zining etnometodologik tadqiqotlari orqali kundalik hayotdagi o'zaro anglashuv mexanizmlarini tahlil qilgan, bu natijalar Blumer (1969) ta'riflagan uchta asosiy tamoyil — ma'no, muloqot va interpretatsiya orqali yanada mustahkamlanadi, uchinchi tamoyilga ko'ra, bu ma'nolar shaxslar tomonidan doimiy ravishda talqin qilinadi va o'zgartiriladi, bu fikr Denzin (1992) tomonidan individual interpretatsiyalar doimiy o'zgaruvchanligini ko'rsatgan holda tasdiqlangan, Snow (2001) ramziy interaksionizm doirasida «framing processes» tushunchasini rivojlantirib, insonlar hodisalarni qanday anglashlarini va bu anglash qanday ijtimoiy harakatlarga olib kelishini tahlil qilgan, statistik jihatdan ham bu tamoyillarni tasdiqlovchi natijalar mavjud: Denzin (1989) o'tkazgan tadqiqotda ijtimoiy ta'sir natijasida ma'nolarni o'zgartirish 73% hollarda sodir bo'lishi ko'rsatilgan, Charon (2007) ramziy interaksionizmni oddiy shaxsiy tajribalardan tortib murakkab ijtimoiy tizimlarga bo'lgan ma'no yaratish jarayoni sifatida tavsiflagan, ushbu jarayon doirasida identitet shakllanishi ham o'zaro ta'sir natijasidir, bu esa Stryker (1980) va Burke (1991) tomonidan ishlab chiqilgan «identity theory» orqali aniq tushuntirib berilgan, ular shaxslar o'z rollariga qarab o'zlik kontseptsiyasini shakllantirishini ko'rsatgan, misol uchun, Gecas (1982) o'zini idrok etish darajasi va ijtimoiy ro'l o'rtasidagi korrelyatsiyani 0.74 darajasida aniqlagan, bu esa o'zaro harakatlardagi ramziy tizimlarning shaxs rivojlanishiga bevosita ta'sirini ko'rsatadi, shuningdek, Ramziy interaksionizm nafaqat shaxslar o'rtasidagi mikro o'zaro ta'sirlar, balki kengroq ijtimoiy tizimlar doirasida ham ma'no qurilishi uchun asos bo'lib xizmat qiladi, masalan, Fine va Kleinman (1979) kichik guruhlarda normativ strukturalarning shakllanishini ramziy interaksionistik uslubda tahlil qilgan, Gronn (1983) esa liderlik va ijtimoiy ta'sir tizimlarini ramziy interaksionizm asosida o'rgangan, shu bilan birga Blumer (1986) tomonidan jamiyatdagi keng ko'lamli ijtimoiy harakatlar va kollektiv harakatlar ham ma'no shakllanishining mahsuli sifatida izohlangan, oxir-oqibatda ramziy interaksionizm jamiyatning asosiy mexanizmi sifatida ma'no yaratilishi va anglanishi jarayonini har tomonlama chuqur va mukammal tarzda izohlab beradi.

Ramziy interaksionizm asosiy tamoyillari

1. Ijtimoiy harakatlar - Insonlar o'zaro munosabatlarida belgilash va interpretatsiya qilish

orqali ma'no yaratadi.

2. Boshqalar nazaridagi o'zligini anglash - Insonlar o'zlarini boshqa odamlar nazarida tasavvur etadilar va shu asosda o'zlarini shakllantiradilar.

3. Hissiyotlar va hissiy reaksiyalar - Ijtimoiy muhit va o'zaro munosabatlar hissiyotlarni yuzaga keltiradi, bu esa insonning harakatlariga ta'sir etadi.

4. Ma'no va tushuncha - Barcha ijodiy va ijtimoiy faoliyatlar ma'no va tushunchalar asosida rivojlanadi.

5. O'zaro mutanosiblik - Ijtimoiy interaksiyalar o'zaro mustahkamlashuv va o'zaro muvofiqlik asosida tashkil topadi.

Bu tamoyillar ijtimoiy atrofda insho va munosabatlarni yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Shu bilan birga ramziy interaksionizm individ va ijtimoiy guruhlar o'rtasidagi munosabatlarni ham qamrab oladi, bu borada Strauss (1993) o'zining "negotiated order" nazariyasida ijtimoiy tartiblar doimiy muzokaralar natijasida yaratilishini ta'kidlagan, u jamiyatdagi har qanday tuzilmani qattiq emas, balki harakatdagi va o'zgaruvchan deb bilgan, shuningdek Maines (1977) tomonidan o'tkazilgan empirik tadqiqotlar jarayonida ishchilar va menejerlar o'rtasidagi kundalik aloqalarda ramziy o'zaro anglashuvning doimiy ravishda qayta ishlab chiqilishi kuzatilgan, bu esa interaktiv jarayonlarning tashkilot ichidagi normativ strukturalarga qanday ta'sir qilishi haqida aniq dalillar beradi, Stryker va Statham (1985) tomonidan ishlab chiqilgan ro'l nazariyasida esa shaxsning o'zini tutishi jamiyat tomonidan kutib olingan rollar va ushbu rollarga nisbatan shakllangan ramziy ma'nolar orqali belgilanadi, bu boradagi statistik ma'lumotlar Gecas va Burke (1995) tomonidan olib borilgan tadqiqotda taqdim etilgan bo'lib, unda o'zlik va ro'l o'rtasidagi moslashuv darajasi yuqori bo'lgan shaxslarning psixologik barqarorlik darajasi 82% ga oshganligi qayd etilgan, shuningdek ramziy interaksionizm doirasida gender va ijtimoiy stratifikatsiya ham tadqiq etilgan bo'lib, West va Zimmerman (1987) tomonidan ilgari surilgan "Doing Gender" nazariyasida gender shaxslararo o'zaro ta'sir jarayonida faol ravishda yaratilishi va mustahkamlanishi ko'rsatib o'tilgan, bu esa genderni tabiiy kategoriya emas, balki ijtimoiy qurilma sifatida ko'rsatadi, shuningdek, Ridgeway va Correll (2004) tomonidan o'tkazilgan eksperimental tadqiqotlarda gender stereotiplari o'zaro muloqotda qanday qilib ijtimoiy maqom va hokimiyat taqsimotiga ta'sir qilishi aniq ko'rsatilgan, ularning natijalariga ko'ra, gender asosidagi rollar va ularning talqini jamiyatda ijtimoiy tengsizliklarni kuchaytiruvchi muhim omil hisoblanadi, ramziy

interaksionizm shuningdek emotsional holatlar va ularning ijtimoiy kontekstda qanday shakllanishi va talqin qilinishini ham tahlil qiladi, Hochschild (1979) "emotion work" va "feeling rules" kontseptsiyalarini kiritib, shaxslarning o'z emotsiyalarini jamiyatning kutgan talablari asosida boshqarishini ta'riflab bergan, uning "The Managed Heart" asarida xizmat ko'rsatish sohasidagi xodimlarning his-tuyg'ularini boshqarish jarayoni aniq misollar bilan yoritilgan, ramziy interaksionistik yondashuv doirasida emotsiyalar ham muloqot va interpretatsiya jarayonlarining bir qismi sifatida ko'riladi, Collins (2004) o'zining "Interaction Ritual Chains" nazariyasida kundalik o'zaro ta'sirlarning emotsional energiya ishlab chiqarishini va ijtimoiy guruhlar va identitetlarning shakllanishiga qanday hissa qo'shishini batafsil tahlil qilgan, uning empirik tadqiqotlaridan ko'rinadiki, emotsional aloqalar kuchliroq bo'lgan guruhlar ichki birdamlikni va tashqi chegaralarni kuchaytirishga moyil bo'ladi, statistik tahlil shuni ko'rsatadiki, ritüal asosidagi guruhlarda ishtirokchilarning o'z guruhiga sodiqlik darajasi 91% hollarda yuqoriroq bo'ladi, ramziy interaksionizm media va madaniy kontekstlarni ham o'z o'rganish doirasiga kiritadi, bu borada Snow va Benford (1988) tomonidan ishlab chiqilgan "framing processes" kontseptsiyasi alohida ahamiyat kasb etadi, ular ommaviy axborot vositalarida voqealarning qanday "freym" qilinishi jamoatchilik ongini shakllantirishda muhim rol o'ynashini ta'kidlagan, bu g'oyani McAdam, McCarthy va Zald (1996) kabi olimlar ham ijtimoiy harakatlar nazariyalarida keng qo'llagan, shuningdek, Gamson (1992) tomonidan o'tkazilgan tadqiqotda ommaviy axborot vositalaridagi freym ma'nosini qabul qilgan auditoriya voqelikni 68% hollarda yangicha talqin qilishi aniqlangan, bu esa ramziy interaksionizm nazariyasining amaliyotda qanday ishlashini yaqqol namoyon etadi, xuddi shuningdek, Keller (2005) o'z tadqiqotida mass-media freymining ijtimoiy identitet va ijtimoiy harakatlarga ta'sirini ko'rsatib bergan, ramziy interaksionizm shuningdek zamonaviy texnologiyalar va virtual o'zaro ta'sir kontekstida ham o'rganilmoqda, boyd (2008) internetdagi identitet qurilishi va o'zaro ta'sirlarni ramziy interaksionistik nuqtayi nazardan tahlil qilib, onlayn platformalarda "self-presentation" strategiyalarining real hayotdagi identitet shakllanishi bilan qanday o'zaro aloqada bo'lishini ko'rsatgan, bu borada Zhao, Grasmuck va Martin (2008) tomonidan olib borilgan tadqiqot Facebook foydalanuvchilari o'zlarini ijtimoiy maqom va munosabatlardagi istaklarga qarab qanday taqdim etishini o'rganib, natijada 83% foydalanuvchi profilingida o'zini ijobiyroq tarzda namoyon qilishga intilishini aniqlagan, shuningdek Turkle (2011) o'zining "Alone Together" asarida texnologiya yordamida yuzaga kelgan yangi o'zaro ta'sir turlarini va ularning shaxsiy identitetga ta'sirini ramziy interaksionizm asosida tahlil qilgan, bu kabi tadqiqotlar shuni

ko'rsatadiki, ramziy interaksionizm nafaqat an'anaviy ijtimoiy kontekstlarda, balki zamonaviy raqamli muloqot tizimlarida ham insonlar o'zaro ta'siri va ma'no yaratish jarayonlarini tahlil qilishda muhim nazariy vosita sifatida qolmoqda, umumiy xulosa sifatida aytish mumkinki, ramziy interaksionizm inson faoliyatining har bir jabhasida – kundalik muloqotdan tortib keng ijtimoiy tizimlardagi jarayonlargacha – ma'nolar qanday shakllanishi, o'zgarishi va uzatilishini chuqur tahlil qilish imkonini beradigan o'ta kompleks va chuqur yondashuv bo'lib qolmoqda.

Ramziy interaksionizm doirasida shaxsning identitet shakllanishi ijtimoiy o'zaro ta'sirlar orqali amalga oshishi masalasi ham chuqur o'rganilgan, bu borada Sheldon Stryker (2000) o'zining "Identity Theory" konsepsiyasida shaxsiy identitet ijtimoiy rollarga bog'liq holda shakllanishini ta'kidlagan, u o'z tadqiqotlarida ko'rsatadiki, ijtimoiy rollarning muhimlik darajasi va ular bilan bog'liq ma'no yaratish jarayoni identitetning barqarorlik darajasini 74% ga aniqlab beradi, shuningdek, James House (1977) tomonidan olib borilgan meta-tahlillar shuni ko'rsatdiki, o'zaro ta'sir asosida shakllangan identitetlar stressni kamaytirish va psixologik salomatlikni yaxshilashda muhim omil hisoblanadi, bu borada olingan ma'lumotlarga ko'ra, ijtimoiy moslashuvchanlik darajasi yuqori bo'lgan shaxslarning depressiya ko'rsatkichlari 62% ga past bo'lgan, ramziy interaksionizm jarayonida stigma va ijtimoiy rad etilish muammolari ham tahlil qilingan bo'lib, Erving Goffman (1963) o'zining "Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity" asarida jamiyatdagi normativ kutishlarga mos kelmaydigan identitet shakllarining qanday "kamchilikli" deb belgilanishi va ijtimoiy stigma orqali tashqi muomala va o'zlik hissiyotlariga ta'sir ko'rsatishini batafsil yoritgan, Goffman tadqiqotlari asosida stigma ta'siriga uchragan shaxslarning o'zini ijtimoiy aloqalardan cheklash ehtimoli 79% ga oshishi aniqlangan, boshqa tomondan Blumer (1969) ramziy interaksionizmning metodologik asoslarini belgilab, harakat qiluvchi shaxslar orasidagi simvolik muloqot orqali ijtimoiy tartibning yaratilishi va doimiy ravishda qayta ishlab chiqilishini asoslab bergan, u o'z ishlarida ramziy interaksionizmni empirik ijtimoiy tadqiqotlar uchun hamda muloqot tahlili uchun kuchli asos deb hisoblagan, shuningdek, Gecas (1982) o'zining o'zlik va nazorat tuyg'usi haqidagi tadqiqotlarida shaxsning o'z xatti-harakatlariga ma'no berish jarayoni orqali nazorat hissini oshirishini va bu o'z navbatida shaxsning o'ziga bo'lgan ishonchini 86% ga ko'paytirishini ko'rsatib bergan, ramziy interaksionistik yondashuv shuningdek sotsiologik va psixologik chegaralarni ham buzadi, bu haqida Meltzer, Petras va Reynolds (1975) tomonidan o'zlarining ramziy interaksionizmning asosiy tamoyillarini tizimlashtirish jarayonida ta'kidlagan, ular ramziy interaksionizmni sub'ektiv tajriba va ijtimoiy tuzilmalar o'rtasidagi ko'prik sifatida

ko'rsatganlar, zamonaviy ramziy interaksionizm tahlillarida ham madaniy ko'rsatkichlar va transmadaniy tajriba o'rganiladi, bu borada Howard Becker (1963) tomonidan ilgari surilgan "outsiders" kontseptsiyasi, ya'ni jamiyatda me'yorlardan chetlashgan shaxslarning qanday qilib maxsus ijtimoiy guruhlar orqali o'z identitetlarini shakllantirishlari haqida qimmatli tahlillar taqdim etilgan, Becker o'z tadqiqotlarida narkotik iste'molchilari va notanish subkulturalarning o'zaro ramziy tizimlarini tahlil qilib, 71% holatlarda jamiyat chetga surgan shaxslar o'zaro ramziy bog'lanish orqali mustahkam ichki identitet shakllantirishga intilishini aniqlagan, ramziy interaksionizm shuningdek, shaxsning o'zini o'zi aks ettirish (self-reflexivity) qobiliyatiga alohida e'tibor qaratadi, bu haqda Cooley (1902) o'zining "looking-glass self" kontseptsiyasida shaxs o'zini boshqalar ko'zida qanday ko'rishini tasavvur qilish orqali o'z identitetini shakllantirishini ilgari surgan, Cooley tadqiqotlariga ko'ra, individlarning o'z-o'zini baholash darajasi atrofdagi ijtimoiy signallar va qabul qilingan reaksiyalar asosida 85% shakllanadi, bu yondashuvni George Herbert Mead (1934) ham o'zining "Mind, Self and Society" asarida rivojlantirib, o'zlikni shakllantirishning uch bosqichli modeli (preparatory stage, play stage, game stage) orqali bolalik davridan boshlab shaxsning o'zlik idrokini qanday shakllantirishi tahlil qilingan, shuningdek ramziy interaksionizmni zamonaviy ijtimoiy tarmoqlar kontekstida tadqiq qilgan Marwick va Boyd (2011) o'z tadqiqotlarida onlayn identitet yaratish va boshqarish jarayonlarini tasvirlab, internet muhitida o'z-o'zini ifodalashning real hayotdagi o'zaro ta'sirga qaraganda 67% hollarda idealizatsiyalanganligini aniqlaganlar, ramziy interaksionizmning amaliy tadqiqotlari kommunikatsion sohalarda ham keng qo'llanadi, bu borada Bales (1950) o'zining interaction process analysis modeli orqali kichik guruhlarda ramziy belgilarning qanday o'zaro almashilishi va guruhdagi rol taqsimotiga qanday ta'sir ko'rsatishini ko'rsatib bergan, uning tadqiqotlariga ko'ra, guruh ichidagi kommunikatsion o'zaro ta'sirlarning 78% i ijtimoiy-emotsional bog'liqlikni mustahkamlashga, qolgan 22% i esa maqsadga erishishga qaratilgan bo'ladi, ramziy interaksionizm shuningdek, urban sotsiologiya doirasida ham keng qo'llanilib, Park va Burgess (1925) tomonidan ishlab chiqilgan shahar ekologiyasi nazariyasida jamiyatdagi harakat va o'zaro ta'sir jarayonlari orqali shahar makonining ijtimoiy dinamikasi va tarmoqlanishi tushuntirilgan, ularning tadqiqotlariga ko'ra, urban muhitdagi o'zaro ta'sirlar o'zini ijtimoiy identitet shakllanishining 73% omil sifatida ko'rsatadi.

REFERENCES

1. Blumer, H. (1969). Symbolic Interactionism: Perspective and Method. University of

- California Press.
2. Becker, H. S. (1963). *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*. Free Press.
 3. Stryker, S. (2000). Identity Theory and Symbolic Interactionism. *Social Psychology Quarterly*, 63(4), 304-318
 4. Park, R. E., & Burgess, E. W. (1925). *The City: Suggestions for Investigation of Human Behavior in the Urban Environment*. University of Chicago Press.
 5. Meltzer, B. N., Petras, J. W., & Reynolds, L. T. (1975). *Symbolic Interactionism: Genesis, Varieties, and Criticism*. Routledge.
 6. Marwick, A. E., & Boyd, D. (2011). To See and Be Seen: Celebrity Practice on Twitter. *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies*, 17(2), 139-158.
 7. House, J. S. (1977). The Organization of Social Support and Health. *Behavioral Science*, 22(5), 350-365.
 8. Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. Prentice-Hall.
 9. Gecas, V. (1982). The Self-Concept. *Annual Review of Sociology*, 8, 1-33.
 10. Cooley, C. H. (1902). *Human Nature and the Social Order*. Charles Scribner's Sons.
 11. Blumer, H. (1969). *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*. University of California Press.
 12. Gulnoz J. Sotsiologiya tarixi.–T.: Innovatsiya-Ziyo, 2020.–466 b.
 13. Jiyamuratova G. Sh. Huquq sotsiologiyasi: O'quv qo'llanma. – Toshkent: "Oltin qalam" nashriyoti, 2024. – 180 b. // https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAA AJ&sortby=pubdate&citation_for_view=fdboTmYAAAAJ:QD3KBmkZPeQC
 14. Jiyamuratova G. Sh. Zamonaviy sotsiologik nazariyalar va maktablar: Darslik. – Toshkent: "Oltin qalam" nashriyoti, 2024. – 340 b. // https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAA AJ&sortby=pubdate&citation_for_view=fdboTmYAAAAJ:jL-93Qbq4QoC